

ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Л. Б. Баранник, д. е. н., доцент, ДВНЗ «Дніпропетровська державна фінансова академія», Barannik_LB@mail.ru

Т. М. Черкавська, к. е. н., доцент, ДВНЗ «Національний гірничий університет», t.cherkav@gmail.com

Методологія дослідження. Результати отримані на основі застосування теоретико-методологічних засад неокласичної теорії та положень інституціоналізму щодо реалізації права людини на соціальний захист. При цьому використовувалися такі методи дослідження, як: наукові порівняння – при встановленні сутнісних відмінностей у підходах до дослідження соціальних процесів, зокрема таких, як участь соціальних партнерів і держави у фінансуванні соціального страхування в Україні та інших країнах світу; аналіз і синтез – при визначенні фактичних параметрів соціального захисту та обчисленні фінансових показників; індукції й дедукції – під час виявлення проблем, які перешкоджають нормальному функціонуванню соціального страхування.

Результати. На основі вивчення та критичного аналізу законодавчих актів, наукової економічної літератури та статистичних джерел здійснено дослідження сучасного стану однієї з складових системи соціального захисту населення – соціального страхування та його фінансового механізму. Зокрема, встановлено ряд недоліків нормативно-правового характеру, через які громадяни, що опинилися у надзвичайних ситуаціях, не в змозі отримати страхові відшкодування. Наголошується на необхідності перетворити фонди загальнообов'язкового соціального страхування на фінансово-кредитні інститути на кшталт страхових компаній, оскільки фонди не керуються страховими принципами й не виконують на належному рівні свої функції. Представлені деякі контраргументи щодо ідеї зменшення ставки єдиного соціального внеску.

Новизна. На основі аналізу фактичного матеріалу здійснено порівняння стану соціального страхування з точки зору його відповідності загальноцивілізаційним параметрам в інших країнах світу та вітчизняній законодавчій базі. Запропоновано внести коригування положень ряду законів,

щоб усунути порушення прав громадян на соціальні виплати з фондів соціального страхування.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані при розробці нових законодавчих положень щодо надання соціального захисту громадянам.

Ключові слова: соціальний захист населення, соціальне страхування, фонди соціального страхування, страхові внески, фінансові джерела страхування, ставка єдиного соціального внеску, страхові компанії.

Література

1. Бідак В. Я. Ризики формування інституту соціального захисту населення України (на прикладі Львівської області) [Текст] / В. Я. Бідак, М. М. Гладченко // Регіональна економіка. – 2010. – № 1. – С. 163–171.

Bidak V. Ya. *Ryzyky formuvannya instytutu sotsialnoho zakhystu naselelnyya Ukrayiny (na prykladі Lvivskoyi oblasti)* [The risk of formation of Social Protection's Institute of Ukraine (on the example of Lviv region)] [Tekst] / V. Ya. Bidak, M. M. Hladchenko // Rehionalna ekonomika. – 2010. – № 1. – P. 163–171.

2. Баранова В. Г. Фінансовий механізм функціонування страхової системи: монографія / В. Г. Баранова. – О. : Одес. держ. екон. ун-т, 2010. – 416 с.

Baranova V. H. *Finansovyy mekhanizm funktsionuvannya strakhovoyi systemy: monohrafiya* [Financial mechanism of the insurance system] / V. H. Baranova. – O. : Odes. derzh. ekon. un-t, 2010. – 416 p.

3. Борецька Н. П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми: [Монографія]. / Н. П. Борецька. – Донецьк : Янтра, 2001. – 351 с.

Boretska N. P. *Sotsialnyy zakhyst naselelnyya na suchasnomu etapi: stan i problemy: [Monohrafiya].* [Social protection population nowadays: state and problems] / N. P. Boretska. – Donetsk : Yantra, 2001. – 351 p.

4. Гончарук Л. Я. Ефективність соціальної політики в умовах ринкових перетворень: проблеми соціалізації економічного розвитку: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.09.01 / Л. Я. Гончарук. – Львів : Ін-т регіон. дослідж. НАН України, 2001. – 16 с.

Honcharuk L. Ya. *Efektivnist sotsialnoyi polityky v umovakh rynkovykh peretvoren: problemy sotsializatsiyi ekonomichnoho rozvytku: avtoref. dys... kand. ekon. nauk: 08.09.01* [The effectiveness of social policy under market reforms: problems of socialization of economic development] / L. Ya. Honcharuk. – Lviv: In-t rehion. doslidzh. NAN Ukrayiny, 2001. – 16 p.

5. Казнова М. І. Фінанси соціальної сфери в період переходу економіки України до ринкових відносин: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / М. І. Казнова. – К. : Київський національний економічний ун-т, 2000. – 19 с.

Kaznova M. I. *Finansy sotsialnoyi sfery v period perekhodu ekonomiky Ukrayiny do rynkovykh vidnosyn: avtoref. dys... kand. ekon. nauk: 08.04.01* [Finance of the social sphere during the transitive period in Ukraine's economy to a market relations] / M. I. Kaznova. – K. : Kyivskyy natsionalnyy ekonomichnyy un-t, 2000. – 19 p.

6. Клівіденко Л. М. Фінансове забезпечення соціального захисту населення України. – Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.04.01 / Л. М. Клівіденко. – Тернопіль : Тернопільський державний економічний ун-т, 2006. – 20 с.

Klividenko L. M. *Finansove zabezpechennya sotsialnoho zakhystu naselelnyya Ukrayiny.* – Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.04.01 [Financial support for social protection in Ukraine] / L.M. Klividenko – Ternopil : Ternopilskyy derzhavnyy ekonomichnyy un-t, 2006. – 20 p.

7. Макарова О. В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки: [Монографія]. / О. В. Макарова. – К. : Ліра-К, 2004. – 328 с.

Makarova O. V. *Derzhavni sotsialni prohramy: teoretychni aspekty, metodyka rozrobky ta otsinky: [Monohrafiya].* [State social programs: theoretical aspects, method of a working and evaluations] / O. V. Makarova. – K. : Lira-K, 2004. – 328 p.

8. Новикова О. Ф. Социальные проблемы: оценка и пути решения. – Книга 1. Социальная защита трудящихся / О. Ф. Новикова, А. И. Амоша, И. Н. Новак и др. – К. : Наукова думка, 1995. – 327 с.

Novykova O. F. *Sotsyalnye problemy: otsenka y puti resheniya*. – Knihа 1. Sotsyalnaya zashchita trudyashchykh [Social Problems: Evaluation and Solutions] / O. F. Novykova, A. Y. Amosha, Y. N. Novak i dr. – K. : Naukova dumka, 1995. – 327 p.

9. Пастушенко В. М. Організаційно-економічний механізм забезпечення соціального захисту працюючих: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.09.01 / В. М. Пастушенко. – Донецьк : Донецький національний ун-т, 2004. – 19 с.

Pastushenko V. M. *Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm zabezpechennya sotsial'noho zakhystu pratsyuyuchykh*: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.09.01 [Organizational and economic mechanism of social protection of the workers] / V. M. Pastushenko. – Donetsk : Donetskyu natsionalnyu un-t, 2004. – 19 p.

10. Савченко Н. Г. Фінансовий механізм соціального захисту населення України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Н. Г. Савченко. – К. : КНТЕУ, 2010. – 19 с.

Savchenko N. H. *Finansovyy mekhanizm sotsialnoho zakhystu naseleennya Ukrayiny*: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.08 [Financial mechanism of social protection in Ukraine] / N. H. Savchenko. – K. : KNTEU, 2010. – 19 p.

11. Сіденко С. В. Розвиток систем соціального захисту в умовах глобалізації економіки: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.05.01 / С. В. Сіденко. – К. : Ін-т світової економіки і міжнар. відносин НАН України, 1999. – 30 с.

Sidenko S. V. *Rozvytok system sotsialnoho zakhystu v umovakh hlobalizatsiyi ekonomiky*: avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk: 08.05.01 [The development of social security in a globalized economy] / S. V. Sidenko. – K. : In-t svitovoyi ekonomiky i mizhnar. vidnosyn NAN Ukrayiny, 1999. – 30 p.

12. Скомарохова О. Г. Соціальна політика та соціальний захист економічно активного населення України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.09.01 / О. І. Скомарохова. – К. : НАН України. Рада по вивч. продуктив. сил України, 1998. – 18 с.

Skomarokhova O. H. *Sotsialna polityka ta sotsialnyy zakhyst ekonomichno aktyvnoho naseleennya Ukrayiny*: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.09.01 [Social policy and social protection of the economically active population of Ukraine] / O. I. Skomarokhova. – K. : NAN Ukrayiny. Rada po vuvch. produktyv. syl Ukrayiny, 1998. – 18 p.

13. Слюсар, Л. І. Соціальні трансферти в економічному забезпеченні відтворення населення України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01 / Л. І. Слюсар. – К. : НАН України, Ін-т економіки, 2003. – 20 с.

Slyusar L. I. *Sotsialni transferty v ekonomichnomu zabezpechenni vidtvorennya naseleennya Ukrayiny* : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.09.01 [Social transfers in economic reproduction of the population of Ukraine] / L. I. Slyusar. – K. : NAN Ukrayiny, In-t ekonomiky, 2003. – 20 p.

14. Стеценко Т. О. Фінансові аспекти забезпечення соціального захисту населення в умовах суспільної трансформації / Т. О. Стеценко. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 1 (80). – С. 130–136.

Stetsenko T. O. *Finansovi aspekty zabezpechennya sotsialnoho zakhystu naseleennya v umovakh suspilnoyi transformatsiyi* [Financial aspects of social protection in terms of social transformation] / T. O. Stetsenko // Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini. – 2008. – № 1 (80). – P. 130–136.

15. Хмельярчук М. І. Зайнятість і соціальний захист молоді: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.09.01 / М. І. Хмельярчук – Львів : Ін-т регіон. дослідж. НАН України, 2002. – 19 с.

Khmelyarchuk M. I. *Zaynyatist i sotsialnyy zakhyst molodi*: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.09.01 [Employment and social protection of young people] / M. I. Khmelyarchuk – Lviv : In-t rehion. do-slidzh. NAN Ukrayiny, 2002. – 19 p.

16. Шклярський Ю. О. Удосконалення управління соціальним захистом населення в регіоні (на матеріалах Миколаївської області): автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.09.01 / Ю. О. Школярський. – К. : НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України, 1999. – 19 с.

Shklyarskyu, Yu. O. *Udoskonalennya upravlinnya sotsial'nyim zakhystom naseleennya v rehioni (na materialakh Mykolayivs'koyi oblasti)*: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.09.01 [Improvement of social protection of the population in the region (based on Mykolaiv Oblast):] / Yu. O. Shklyarskyu. – K. : NAN Ukrayiny. Rada po vuvch. produkt. syl Ukrayiny, 1999. – 19 p.

17. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9.07.2003 № 1058-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1058-15>

Pro zahalnoobovyazkove derzhavne pensiyne strakhuvannya : Zakon Ukrayiny vid 9.07.2003 № 1058-15 [On General Obligatory State Pension Insurance] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1058-15>

18 Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності : Закон України від 23.09.1999 р. №1105-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

Pro zahalnoobov'yazkove derzhavne sotsialne strakhuvannya vid neshchasnoho vypadku na vyrobnytstvi ta profesiynoho zakhvoryuvannya, yaki sprychynily vtratu pratsezdatsnosti : Закон Украйны від 23.09.1999 г. №1105-XIV [On Compulsory State Social Insurance Against Accidents at Work and Occupational Diseases that Caused Disability] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua>

19. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 02.03.2000 № 1533-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

Pro zahalnoobov'yazkove derzhavne sotsialne strakhuvannya na vypadok bezrobittya : Закон Украйны від 02.03.2000 г. № 1533-III [On compulsory state social insurance against unemployment] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua>

20. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням : Закон України від 18.01.2001 № 2240-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 14. – Ст. 71.

Pro zahalnoobov'yazkove derzhavne sotsia'ne strakhuvannya u zvyazku z tymchasovoyu vtratoyu pratsezdatsnosti ta vytratamy, zumovlenymu pokhovanniam : Закон Украйны від 18.01.2001 № 2240-III [On compulsory state social insurance due to temporary disability benefits and expenses related to burial] // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Украйны. – 2001. – № 14. – St. 71.

21. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 № 1057 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

Pro nederzhavne pensiyne zabezpechennya: Закон Украйны від 09.07.2003 № 1057 [On Private Pension Insurance] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua>

22. Васечко, Л. І. Характеристика показників результативності мобілізації та використання коштів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування / Л. І. Васечко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 3 (142). – С. 220–228.

Vasechko, L. I. *Kharakterystyka pokaznykiv rezul'tatyvnosti mobilizatsiyi ta vykorystannya koshtiv fondiv zaha'noobov'yazkovoho derzhavnoho sotsialnoho strakhuvannya* [Characteristics of performance indicators mobilization and use of funds of the state social insurance] / L. I. Vasechko // Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Украйны. – 2013. – № 3 (142). – P. 220–228.

23. Розпочато всеукраїнський збір підписів за зниження ставки ЄСВ до 18,1% [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fortetsya.org.ua/news/4370--181>

Rozpochato vseukrayinskyi zbir pidpysiv za znyzhennya stavky YeSV do 18,1% [Started a nationwide collection of signatures for Single Contribution rate reduction to 18.1%] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://fortetsya.org.ua/news/4370--181>

24. Eurostat. Data from August 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Minimum_wage_statistics

Eurostat. Data from August 2012 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Minimum_wage_statistics

25. Eurostat. Social protection statistics. Data from October 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statisticsexplained/index.php?title=File:Expenditure_on_social_protection,_1998-2008_\(%25_of_GDP\).png&filetimestamp=20120514093709](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statisticsexplained/index.php?title=File:Expenditure_on_social_protection,_1998-2008_(%25_of_GDP).png&filetimestamp=20120514093709)

Eurostat. Social protection statistics. Data from October 2011 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statisticsexplained/index.php?title=File:Expenditure_on_social_protection,_1998-2008_\(%25_of_GDP\).png&filetimestamp=20120514093709](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statisticsexplained/index.php?title=File:Expenditure_on_social_protection,_1998-2008_(%25_of_GDP).png&filetimestamp=20120514093709)

26. Eurostat. Statistics in Focus 40/2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-09-040/EN/KS-SF-09-040-EN.PDF

Eurostat. Statistics in Focus 40/2009 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-09-040/EN/KS-SF-09-040-EN.PDF

27. The social situation in the European Union. 2008. Social Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KE-AG-09-001/EN/KE-AG-09-001-EN.PDF

The social situation in the European Union. 2008. Social Report [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KE-AG-09-001/EN/KE-AG-09-001-EN.PDF

28. Beitragssätze, Beitragsbemessungsgrenzen und Versicherungspflichtgrenzen bei den vier gesetzlichen Sozialversicherungen ab 01 Jan. 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.morche-fuerth.de/soz-vers/soz-vers.htm>

Beitragssätze, Beitragsbemessungsgrenzen und Versicherungspflichtgrenzen bei den vier gesetzlichen Sozialversicherungen ab 01 Jan. 2011 [Contribution rates, income thresholds and insurance liability limits in the four state compulsory social insurance from January 1, 2011] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.morche-fuerth.de/soz-vers/soz-vers.htm>

29. Про збір та облік єдиного соціального внеску : Закон України від 8.07.2010 р. № 2464-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

Pro zbir ta oblik yedynoho sotsial'noho vnesku : Zakon Ukrainy vid 8.07.2010 r. # 2464-VI [On the collection and accounting of a single social contribution] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua>

30. Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству фінансів на 2014 р., та виділення коштів з резервного фонду державного бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 4.06.2014 р. № 158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/158-2014-п>

Pro pererozpodil deyakykh vydatkiv derzha-vnoho byudzhetu, peredbachenykh Ministerstvu finansiv na 2014 r., ta vydilennya koshtiv z rezervnoho fondu derzhavnoho byudzhetu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 4.06.2014 r. # 158 [On some redistribution of state budget to the Ministry of Finance in 2014, and the allocation of funds from the reserve of the state budget] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/158-2014-п>

31. Дацюк І. П. Порівняльний аналіз механізму соціально-правового захисту військовослужбовців у розвинутих країнах світу / І. П. Пацюк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-2/doc/4/04.pdf>

Datsyuk I. P. *Porivnyalnyy analiz mekhanizmu sotsialno-pravovoho zakhystu viyskovosluzhbovtziv u rozvynutykh krayinakh svitu* [Comparative analysis of the social and legal protection of military personnel in developed countries] / I. P. Datsyuk. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-2/doc/4/04.pdf>